

в которой выражается «глубокое сожаление» в связи с тем, что Консультативные стороны Договора об Антарктике приняли 2 июля 1988 г. Конвенцию по регулированию освоения минеральных ресурсов Антарктики, невзирая на резолюции 41/88 В и 42/46 В Генеральной Ассамблеи, в которых содержался призыв к введению моратория на переговоры по установлению режима в отношении минеральных ресурсов до тех пор, пока все члены международного сообщества не смогут в полной мере участвовать в таких переговорах.

4 октября 1991 г. XI сессия специального Консультативного совещания по Договору об Антарктике одобрила Протокол об охране окружающей среды к Договору об Антарктике.

Гачкевич А.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ Л. ЕЙРЛІХА НА ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРАВА

Вирішення спорів між державами Міжнародним Судом ООН здійснюється на основі застосування джерел, передбачених ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН. У переліку, крім традиційних для міжнародного судочинства договорів та звичаїв, було зазначено як судові рішення та доктрину, так і «загальні принципи права, визнані цивілізованими націями». Таке формулювання викликало численні дискусії з приводу сутності загальних принципів права. Якщо прихильники позитивізму вважали загальні принципи права узагальненням норм міжнародних договорів та звичаїв, то прихильники природно-правового підходу переконували в тому, що підставою застосування таких принципів необхідно вважати забезпечення справедливості. З огляду на це, особливо цікавим є аналіз поглядів на загальні принципи права суддів, що обирались до складу органів міжнародного судочинства. Одним з них є Лювік Ейрліх (1889-1968), суддя *ad hoc* Постійної палати міжнародного правосуддя (далі — ППМП) у 1927 та 1928 рр., представник польської науки міжнародного права, який навчався та тривалий час працював у Львівському університеті.

Ейрліх стверджує, що загальні принципи не слід ототожнювати з нормами права, які можуть повторюватись в законодавстві більшості держав, оскільки таких норм не існує. Навіть форма угоди купівлі-продажу не є одноманітною в різних правових системах. Таку думку дослідника можна обґрунтувати істотними відмінностями правових сімей сучасності, різноманіттям їх правових традицій. Обов'язковість застосування загальних принципів в міжнародному праві, на його думку, обумовлена тим, що загальні принципи права становлять основи юридичного мислення, а отже, повинні застосовуватись не тільки в міжнародному, але й у внутрішньодержавному праві.

Л. Ейрліх називає приклади загальних принципів права, серед них наступні :

- *nemo plus juris in alium transferre potest quam ipse habet* («ніхто не може передати іншому більше повноважень, ніж має сам»);
- *nemo potest commodum capere de injuria sua propria* («ніхто не має права отримувати користь від своїх протиправних дій»);
- *lex specialis derogat generali* («спеціальний закон скасовує загальний»);
- *audiatur et altera pars* («хай буде вислухана і інша сторона»).

Дослідник об'єднує в єдину систему як норми матеріального, так і процесуального характеру, а також загальноправовий принцип *lex specialis derogat generali*. Крім того, кожен з загальних принципів Ейрліха застосовується не тільки в сучасному світі, але й застосовувався в римському праві, тобто на його чинність не впливають історичні обставини.

Досліджуючи сутність загальних принципів права, Ейрліх здійснює історичне тлумачення тексту ст. 38 ППМП. Як відомо, Міжнародний Суд ООН продовжив виконувати функції, які у складі Ліги Націй виконувала ППМП, а текст Статуту ППМП було покладено в основу Статуту Міжнародного Суду ООН. Основним мотивом включення загальних принципів до переліку, на думку дослідника, було прагнення авторів проекту недопустити виникнення ситуації, коли Суд повинен оголосити себе неспроможним вирішити спір внаслідок відсутності необхідних для вирішення спору норм (*non liquet*).

Під час обговорення проекту Статуту у Консультативному комітеті юристів, склад якого призначено Лігою Націй, було висловлено різні концепції загальних принципів права. Якщо пропозиція головуючого Дескампа (Descamps) містила формулювання „правила міжнародного права, визнані правосвідомістю цивілізованих держав» (*the rules of international law as recognized by the legal conscience of civilized nations*), а де Ляпрадель (de Lapradelle) висловив припущення, що Суд повинен здійснювати судочинство на основі права та справедливості (*law and equity*), то Філімор (Phillimore) вважав єдиними джерелами міжнародного права договори та звичаї. Представник Італії Ріккі-Бусаті (Ricci-Busatti) зауважив, що йдеться про принципи: «дозволено все, що не заборонено», «неприпустимість зловживання правом», *res judicata* тощо, тобто його уявлення про загальні принципи права співпадають з уявленнями Л. Ейрліха.

У п. 1 (с) ст. 38 було використано термін «цивілізовані нації». Вживання цього терміну обумовлене невизнанням такими, що досягли належного ступеня цивілізованості, деяких держав, які існували перед Другою світовою війною, високорозвиненими державами. Так, Ейрліх у 1932 р. називає такими, що не є «повністю цивілізованими» (*niezupełnie cywilizowane*) Туреччину, Ефіопію та інші держави, але у 1958 р. відмовляється від використання такого поняття (наприклад, Ефіопія була прийнята до складу Ліги Націй з умовою поступового скасування рабства). Така зміна у поглядах відображає загальносупільні тенденції другої чверті ХХ століття.

У своїх працях Людвік Ейрліх здійснює аналіз спорів, які розглядалися ППМП та стосувалися загальних принципів права. В першу чергу, слід звернути увагу на справу Хожувської фабрики 1927 р. (Case Concerning the Factory at Chorzuw), оскільки сам Ейрліх перебував як національний суддя у складі ППМП, а також оприлюднив окрему думку стосовно справи. Згідно з рішенням загальноприйнятим як у сфері міжнародного, так і внутрішньодержавного судочинства було визнано принцип, що «жодна держава (держава А — А.Г.) не має права посилається на те, що інша держава (держава Б — А.Г.) не виконала окремого зобов'язання або не використала окремих засобів правового захисту», якщо держава А перешкодила державі Б виконати таке зобов'язання або звернутись до трибуналу. В окремій думці Ейрліха було використано принцип : «нікого не можуть визнати відповідальним за шкоду перед тим, як вона виникла» (nobody can be made responsible for any damage before it has arisen). Ще одна справа, про яку згадує Ейрліх, стосувалась вод ріки Маас (Case Concerning Diversion of Water from the Meuse, 1932). В окремій думці суддя Анцилотті з впевненістю називає принцип *inadimplenti non est adimplendum* («не слід застосовувати по відношенню до того, хто не застосовує») одним з загальних принципів права.

Таким чином, Л. Ейрліх пояснює «загальні принципи права, визнані цивілізованими націями», як основи юридичного мислення. Загальні принципи права можна вважати юридичними постулатами, тобто твердженнями, що не потребують доведення, оскільки такі принципи як визнавались в Стародавньому світі, так і визаються законодавством сучасних держав (*nemo plus juris in alium transferre potest quam ipse habet, nemo potest commodum capere de injuria sua propria, lex specialis derogat generali* та ін.). Основним мотивом включення загальних принципів до переліку джерел вирішення спорів ППМП стало прагнення недопустити ситуацію, за якої Суд оголошує себе некомпетентним. Термін «цивілізовані нації» відображає поділ світу в першій половині ХХ століття на цивілізовані та нецивілізовані нації. Особлива цінність міжнародно-правових поглядів Ейрліха полягає в тому, що сам науковець виконував повноваження судді ППМП, а отже, досліджував проблему не тільки як теоретик, але й як практик.

Чіпера О.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА

Міжнародне космічне право — це галузь сучасного міжнародного права, що регулює діяльність держав з дослідження та використання космічного простору, що встановлює його правовий режим. Початок формування міжнародного космічного права було покладено запуском радянським Союзом